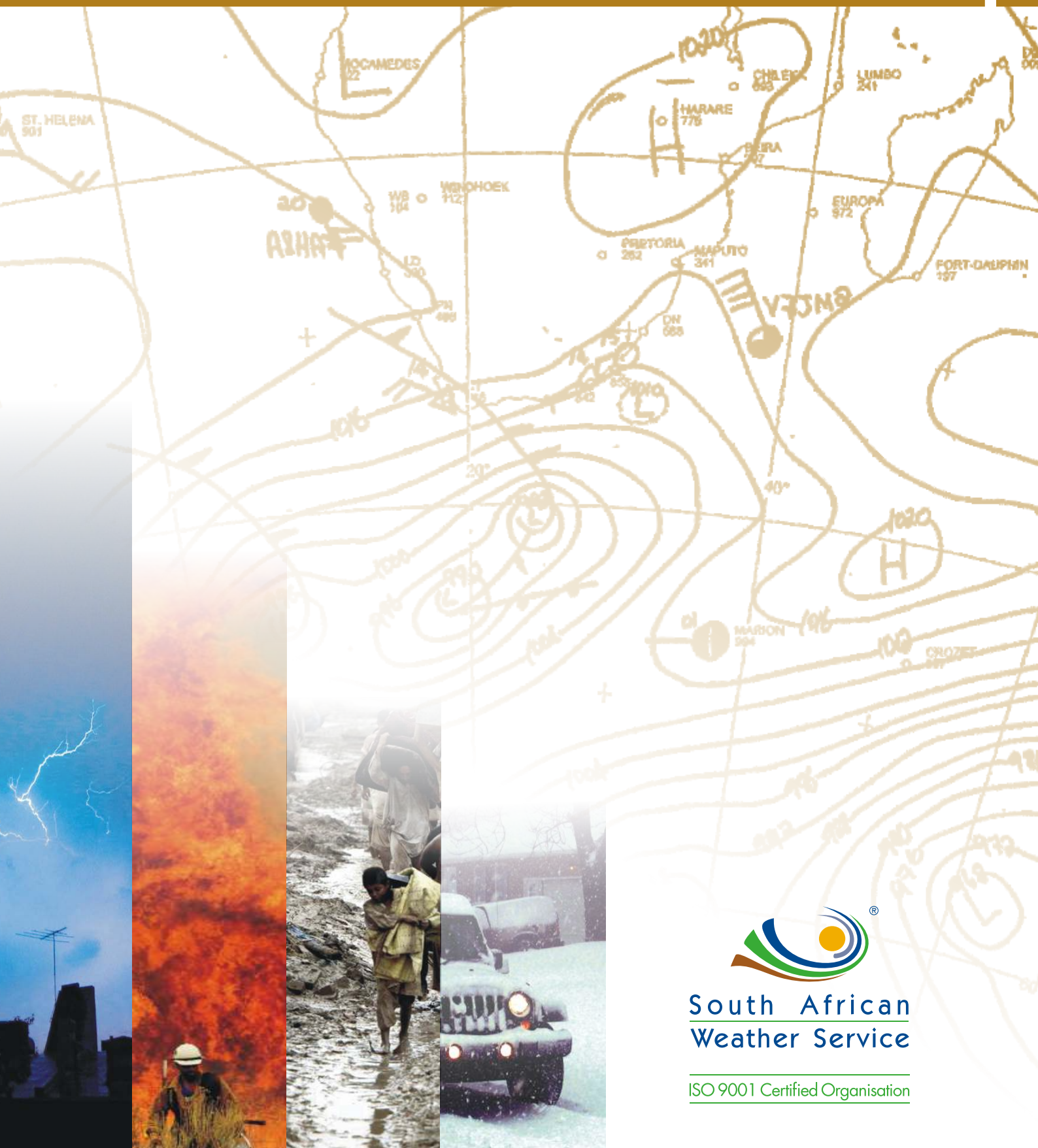

Ku tumbuluxa ndzemukiso wa maxelo exikarhi ka vaakatiko

South African
Weather Service

ISO 9001 Certified Organisation

1. Mabubutsa na tilo
  2. Swihumelelo swa maxelo leswi hlanganaka na mabubutsa na tilo
    - Rihati
    - Swidzedze
  3. Swidzedze swa tiropiki
  4. Ndhambhi
  5. Mimoya yo tika
  6. Xirhami na gamboko
  7. Nkunghwa wa khuri
  8. Ku pfumaleka ka ntshamiseko hi xiyimo xa le henhla no hisa
  9. Swiyimo swo hangalasa mindzilo leyi tsutsumaka
-

Xana mabubutsa na tilo i yini naswona swi tirhisa ku yini?

Xin'wana xa swihumelelo leswi khorwisaka swa maxelo eka atimosifiya, ngopfu-ngopfu etikweni, i **bubutsa na tilo**. Mabubutsa lawa ya tumbuluka ku suka eka vuhundziseri bya mapapa eka atimosifiya leyi nga tshamisekangiku. Atimosifiya leyi nga tshamisekangiku i xiyimo lexi tumbulukaka eka atimosifiya loko moya lowu tlakukaka wu kufumela na ku va wu ri ehansi hi ku tala ku tlula moya lowu rhendzeleke na ku tshama wu karhi wu tlakuka. Moya lowu tlakukaka, hambiswiritano, wu tlhela wu hola, kambe hambiloko atimosifiya yi tshama yi nga tshamiseki, phakeji leyi ya moya yi ta kufumela ku hundza moya lowu rhendzeleke naswona wu ta tshama wu karhi wu tlakuka.

Hikwalaho ka ku hola ka moya lowu tlakukaka, moya endzhaku wu ta nwela naswona ntiyelo wu ta humelela. Lawa i maendlelo lawa nkahelo lowu nga vonakiku lowu cincaka eka atimosifiya wu va mathonsi ya mati laya vonakaka lawa hi ya vonaka tanihi ku vumbeka ka papa.

Ku na swivangelo swinharhu swa migingiriko leyikulu ngopfu leswi sungulaka mafambelo yo thwixi ya atimosifiya naswona leswi nga vangaku ku tumbuluka ka mapapa na mabubutsa na tilo. Xo sungula, ku na ku hisa lokukulukumba ka misava hi nkarhi wo hisa swinene esikwini hi nkarhi wa nhweti yo hisa elembeni. Moya emisaveni wu hisa swinene naswona hikuva wu manyanile switsongo, wu tlhela wu vevuka wu ta sungula ku tlakukela eka atimosifiya.

Ntlakuko wu nga tlhela wu vangiwa hi ntlakuko wo boheleriwa loko moya hi vunyingi wu bela entshaveni kumbe eka nxaxamelo wa tintshava naswona wu boheka ku tlakuka. Leswi swi vuriwa mabubutsa ya moya wo tlakusiwa hi tintshava. Ndlela ya vunharhu leyi mapapa ya tilo ya nga sungulaka hi yona ku tumbuluka hi loko moya wo titimela wu famba hi xihatla endzhaku ka "cold front" wu famba ehansi ka moya wo kufumela kutani wu bohelela moya wo kufumela ku tlakuka. Loko ku ri na ndzhongho wo ringanela eka mati yo kufumela, mapapa ya ta vumbeka emoyeni wo kufumela. Muxaka lowu wa bubutsa wu vuriwa bubutsa ra "frontal".

Rivilo leri moya wo kufumela wu tlakukaka hi rona eka atimosifiya ri hundza 10m/s hi ntolovelo, kambe ri nga hundza 30m/s. Leswi swi vanga leswaku mapapa ya tilo ya tumbuluka hi ku olova eka vulehi bya 12 km. eAfrika Dzonga tiroposofiya ya humelela hi avhereji eka vulehi byebyo na ku sivela ku tumbuluka ku ya emahlweni ka mapapa. Mapapa ya hangalaka hi ndlela yo hingakanya kutani ya vumba "anvil".

Swiyimo swo hambanahambana swa dzhendzheleko wa vutomi bya bubutsa na tilo

Hi nkarhi wa ndzhendzheleko wa vutomi bya mabubutsa swiyimo swinharhu swo hambanahambana swi nga kombisiwa. Nkarhi wa ku hanya ka papa ra bubutsa wu le hansi ka awara, kambe a hi mapapa hinkwawo ya mabubutsa lawa ya tumbulukaka hikwalaho ka swiyimo hinkwaswo swinharhu swa ndzhendzheleko wa vutomi.

Hi nkarhi wa xiyimo xo sungula, lexi vuriwaka timbvumi kumbe xiyimo xa matumbulukelo, ku na moya lowu tlakukaka hi ntolovelo epapeni lowu nga tiya ku ringanela ku khoma mathonsi ya mapapa lawa se ya endlweke na mathonsi ya mpfula hi

xiyimo xo papamela epapeni. Mathonsi ya kula hikwalaho ka maendlelo yo hambana hambana ya tlhela ya kula no tika swinene ku kondza moya lowu tlakukaka wu nga ha koti ku ma khoma eka papa ra bubutsa. Eka xiyenge xexo xa papa laha mathonsi ya mpfula ya vaka makulu swinene na ku tika, mfambo lowu tlakukaka wa cinca wu wa lowu yaka ehansi naswona mpfula yi sungula ku na.

Lemuka: Mathonsi ya mapapa i yatsongo swinene naswona swi teka mamiliyoni ya wona ku vumba mathonsi ya mpfula yo ringanela ya avhereji ya dayamitara ya 2 mm.

Papa ra bubutsa ri fikelela masungulo ya xiyimo xa vumbirhi loko ka ha ri na minkhuluko leyi ya ha tlakukaka eka xiyenge xin'we xa papa lexi endlaka leswaku papa ri kula ri ya emahlweni, loko eka xiyenge xin'wana xa papa ku ri na minkhuluko ya moya leyi yaka ehansi hikwalaho ka mathonsi laya yaka ya tika swinene naswona ya waka tanihi mpfula. Emaheteleleni ya xiyimo xa vumbirhi, lexi vuriwaka xiyimo xo vupfa, bubutsa sweswi ri va riri eka xiyimo xo nyanya lexi nga **na rihati na ku dzindza** na xihangu loko xi tumbuluka epapeni. Hakatsongotsongo ku fambela ehansi swi ta hangalakele epapeni hinkwaro ku kondza xiyimo xa vunharhu na xo hetelela xa ndzhendzheleko wa vutomi xi fikeleriwa, ku nga xiyimo xo fa loko ka ri na mfambo wa le hansi wa nkholuluko wa moya epapeni na le mpfuleni leyi naka. Hikuva ka ha ri hava minkhuluko ya moya leyi tlakukaka epapeni, papa a ri kuli ri ya emahlweni naswona loko mathonsi hi nkawo lamakulu ya mpfula ya nile ku suka epapeni, papa ra nyamalala naswona ku nga se va khale dyambu ri tava ri karhi ri vangama nakambe.

Bubutsa na tilo ri nga va na vuhundziseri byin'we bya papa kumbe sele, Kambe bubutsa na tilo swa ntolovelo e Afrika Dzonga ri na mitlawa ya tisele leti tumbulukaka endzhaku ka xin'wana na xin'wana leti hetaka nkarhi wa kwolomu ka 30 ku fika ka 40 wa timinete, Hambiswiritano, mabubutsa na tilo man'wana ma angarhela ndhawu yikulukumba swinene naswona ya heta nkarhi wo leha swinene. Ya vuriwa mabubutsa ya "super cell". Muxaka lowu wa mabubutsa na tilo ya heta nkarhi wo leha swinene naswona ya na minkhuluko yo tlakuka leyi tiyeke no heta nkarhi wo leha emapapeni. Hi ntolovelo ya endla xiphemu xa bubutsa ra "squall line" – layini ya mabubutsa lawa ya fambaka swin'we.

Switsundzuxo swo tivonela hi nkarhi wa bubutsa na tilo.

- Loko u ri ehandle U NGA lavi vutumbelo ehansi ka mirhi
- Yingisela swiyanimoya kumbeTV ku kuma switsundzuxo .
- Loko swi koteka tshama endlwini leyi mafasitere ya yona ya vonikelaka
- Veka swifuwana evutumbelweni kutani u phutsela mimovha
- Susa switirhisiwa swa gezi hinkwaswo .
- U nga hlambi kumbe ku tirhisa thelefoni
- Loko u karhi u chayela, YIMA kutani u paka kahle ethelo ka patu laha ku nga hava mirhi, tilayini ta gezi na swinambyana.

2. Swihumelelo swa maxelo leswi hlanganaka na mabubutsa na tilo

Bubutsa na tilo rin'wana na rin'wana ri nga humesa rihati, minkhukhulo, mimoya ya matimba swinene, xihangu naswona eka swiyimo swo nyanya swidzedze.

• RIHATI

Loko ri dzindza, nghena endlwini!

Rihati ri humelela na bubutsa na tilo rin'wana na rin'wana naswona ri fanele ri languteriwa hi xihatla loko bubutsa na tilo swi sungula.

Xana rihati i yini?

Rihati i ku famba ka eneji emoyeni. Swiphemunyana leswi chajeke hi ndlela ya kahle na yo ka yi nga ri ya kahle swa hlangana ehansi na le henhla ka mapapa. Loko matimba ya nkokelo exikarhi ka swona swi va leswi nga na matimba swinene, eneji ya humesiwa. Eneji leyi yi voniwa tanihi rivoni lerikulu ro hatima exibakabakeni.

Swiphemu swa vuxa swa le tikweni, ngopfu -ngopfu eKapa Vupeladyambu na Kwazulu-Natal, swi na swihumelelo swa xiyimo xa le henhla swa mafu lama fambelanaka na rihati eAfrika Dzonga. Hikwalaho tivoneli loko u ri etindhawini leti.

Timhaka ta rihati

- Ku na tinxaka tinharhu ta rihati
  - Epapeni- ku- ya- emisaveni
  - Emisaveni -ku ya -epapeni
  - Epapeni -ku- ya- epapeni
- Rihati riba misava kwolomu ka 100 eka sekondo yin'wana na yin'wana.
- Kwolomu ka 20% wa vanhu lava biwaka hi rihati va fa.
- "Rihati a ri bi kambirhi " hikwalaho i xikholwakholwana. Rihati ri nga ba ndhawu yin'we mikarhi yo tala.
- Ku ba ko tala ka rihati ku humelela emasunguleni na le maheteleleni ya bubutsa.
- Kwolomu ka 85% wa lava biwaka hi rihati i vana na vavanuna lavatsongo lava nga exikarhi ka vukhale bya 18- 35 wa malembe hikuva va khomeka ebubutseni loko va karhi va tlanga kumbe va tirha ehandle.
- Eneji leyi nga kona eka ku ba kun'we ka rihati ku nga nyika matimba balibu ya rivoni ya 100 wa tiwati ku ringana 90 wa masiku.
- Ku fa hi rihati swi endla 1 eka 2, 000.000.

• SWIDZEDZE

Xidzedze i bubutsa ra ndzhendzheleko ra dzolonga ra dayamitara yitsongo naswona hi rona ro leva eka swiendleko hinkwaswo swa maxelo.

Xana xidzedze i yini?

Xidzedze i xihumelelo xa maxelo lexi tumbulukaka eka mabubutsa na tilo, ngopfu-ngopfu lama yelanaka na xihangu.

Ka ha ri na mavonelo yo hambanahambana exikarhi ka

Ku tivonela eka rihati

- Loko u ri ehandle kuatni u vona bubutsa na tilo riri karhi ri ta lava vutumbelo lebyi hlayisekeke hi xihatla!
- Loko misisi ya wena yi yima, huma endhawini yaleyo hi xihatla, tanihi loko rihati ri ta ba ndhawu yaleyo endzhaku ka xikarhana.
- Loko u vona ku VANGAMA ka rihati hlayela tisekondo ku suka laha u tweke BENGGE eka 30 wa tisekondo- tshika migingiriko hinkwayo ya le handle kutani u lava vutumbelo lebyi hlayisekeke tanihi loko kuba ka rihati ku ri ekusuhi. Loko u hlayela 15 wa tisekondo kumbe ehansi, rihati ri nga ba laha u nga kona.
- Tindhawu leti nga hlayisekangiku hi nkarhi wa bubutsa ra ndlati hi leti:
  - Swivumbeko swo leha swo fana na mirhi, tilayini ta ti thelefoni na ta gezi
  - Switsunga
  - Madladla ya le tlhelo
  - Mati laya nga erivaleni
  - Tindlu to ka ti nga sirhelelekangi kumbe vutumbelo bya tipikiniki
- Papalata ku va ekusuhi kumbe ku khoma :
  - Minchumu ya tinsimbhi yo fana na tifense, "golf carts" swikanyakanya, na swithuthuthu, tilayini ta tithelefoni kumbe ta gezi na swivumbeko swa xitili swo fana na tiphayiloni na swipelupelu.
- Loko u ri endlwini, hi nkarhi wa bubutsa tshama mafasitere ya karhi ya vonikela. U nga:
  - Khomi minchumu ya tisimbhi
  - Tirhisi switirhisiwa swihi na swihi swa gezi
  - Tirhisi thelefoni,
  - Hlambi .
- Loko u ri erendzweni, tshama emovheni
- U nga khidi hi nkarhi wa bubutsa na tilo
- U nga tlangi mitlangu hi nkarhi wa bubutsa na tilo. Vatlangi va golufu na vaphasi va tihlapfi va le ka xiyimo xa ngozi swinene.

vativinkulu hi leswaku xidzedze xi tumbulukisa ku yini, kambe vo tala va ehleketa leswaku xi fambelana na mafambelo yo thwixi ya ndzhendzheleko lawa se ya nga kona epapeni na lawa ya nga tikisiwa. Xidzedze, hikwalaho, xi tumbuluka epapeni naswona xi famba tanihi xihumelelo xo fana na fanele lexi vonakaka ku suka epapeni ku ya emisaveni. Xi nga teka swivumbeko swo hambanahambana naswona mikarhi yin'wana xi languteka ku fana na fanele yo lala , kumbe ku fana na silinda naswona hi mikarhi ku fana na xiphemu xa ntambhu lexi cikinyaka etshakwini ra papa ku ya emisaveni. Fanele leyi vonakaka yi na mathonsi ya

mati laya endliweke eka fanele hikwalaho ka ntiyelo. Kusuhi na le misaveni laha ritshuri, matluka na makhukhumba man'wana swi huhutiwaka, ku na xihuhuri xa matimba swinene.

Dayamitara ya fanele yi le ka avhereji leyi nga ehansi ka timitara to hlayanyana ta dzana, kambe swidzedze swin'wana swikulukumba nyana swi na dayamitara yo hundza 1 km. Mafambelo ya moya eka xidzedze ya tshama ya ri xihuhuri, hi marito man'wana, eka Hemisifiya ya Dzonga, moya wu bela emahlweni eka yona. Hi ntolovelo yinhla ya fanele yi khoma rivala ra misava ku ringana tisekondo to hlayanyana, kambe ku na swiyimo leswi xiyaxiyiweke laha xi tshameke erivaleni ku hundza awara.

Rivilo ra xidzedze ra makizimamu ri le xikarhi ka 120 na 360 km/h, kambe ri nga tika ku fika eka 432 km/h. Ntshikelelo eka fanele wu le hansi ka ntshikelelo wa atimosifiya lowu nga kona.

Ku onhaka ka nhundzu hi ntolovelo ku vangwiwa hi mimoya ya matimba swinene, ngopfu-ngopfu loko yi ba hi matimba ku hundza 144km/h. Ku hambana ka ntshikelelo exikarhi ka ndzeni na le handle ka xidzedze swi va na vutihlamuleri bya ku onhaka, ngopfu-ngopfu eka miako leyi mafasitere na timbati swi nga pfariwa. Loko xidzedze xi hundza hi le ka muako walowo, ntshikelelo endzeni ka muako walowo wu le henhla swinene ku tlula lowu nga ehandle. Ku hambana ka 69hPa ku vanga ntshikelelo ehenhla ka silingi a 3 hi 3 wa timitara lowu ringanaka na ntiko wa ntalo wa 6 000 kg. Ntiko walowo wu nga vanga ku

onhaka ka le handle naswona eka swiyimo swin'wana lwangu hinkwaro ra muako ri nga tlakuriwa/hawuriwa kumbe makhumbi ma sukumeteriwa endzeni.

Xiphemu xo tsakisa xa xidzedze i huwa ya le henhla leyi xi nga yi endlaka. Vanhu lava va yi tweke va yi hlamuserile tanihi ntvalo wa "switimela swa gidi", ku baza ka tinyoxi ta miliyoni' kumbe 'ku rhambula ka swihahampfhuka swa tijete".

Ku tivonela eka swidzedze

- Eka xiyimo laha u vonaka xidzedze, yana eka miako leyi nga kona kumbe exikarhi ka yindlu ya wena kutani u nghena ehansi ka fanichara leyi tiyeke, yo fana na tafula.
- Humani emimovheni, etikharavhanini na makaya laya fambaka, tanihi leswi swi nga fambisiwaka, wisiwaka na ku herisiwa hi mimoya ya matimba na minkhunkhumba leyi hahaka.
- Tshama ekule na mafasitere, tanihi loko magilaizi na minkhunkhumba leswi hahaka swi vangaka rifu hi xitalo.
- U nga ringeti ku tsutsumela emovheni. Wu tshiki hi xihatla kutani u lava vutumbelo.
- Loko u khomeka ehandle endhawini yo pfuleka, etlela ehansi edichini kambe u tibasopa eka minkhunkhulo loko ku ri na mpfula ya matimba swinene.

3. Swidzedze swa tiropiki

Handle ka xidzedze, ku na xihumelelo xin'wana xa maxelo lexi onhaka lexi humelelaka eka atimosifiya naswona xi tiveka hi mavito yo hambanahambana ematikweni yo hambanahambana. Hina laha hi xi vula bubutsa ra tiropiki leri tivekaka eDzongeni wa Afrika tanihi xidzedze xa tiropiki. eAmerika xi vuriwa "hurricane" kasi eAsia, i "typhoon".

Xidzedze xa tiropiki lexi nga na nkucetelo eka maxelo ya Afrika Dzonga, hi ntolovelo xi tumbuluka hi nkarhi wo hlwela wa ximumu , kusuhi na ekweyitoro, ehenhla ka lwandle ra "Indian Ocean" na le xikarhi ka 5S na 10S. Xidzedze xi famba switsongo eka tlhelo ra dzonga vupeladyambu kule na ekweyitoro, kambe endzhakunyana xi cinca xi famba hi xihatla hi tlhelo ra dzonga vuxa ehansi ka nkucetelo wa mimoya ya vupeladyambu ya matimba. Mati ya tiropiki yo kufumela ya lwandle ya vanga ndzhongho ehenhla ka wona ku va ya va na mahiselo ya 27 C. Swiyimo swo ka swi nga tshamisekangi eka atimosifiya swi vanga moya wa ndzhongho wo kufumela leswaku wu tlakuka naswona leswi swi yisa eka ku tumbuluka ka ntikelo wa le hansi wa maendlelo na ntiyelo wa le henhla na ku vumbeka ka mapapa endhawini. Ntsengo wa eneji yo hisa, lowu vuriwaka ku hisa ka ntumbeko, wu humesiwa hi nkarhi wa maendlelo ya ntiyelo naswona wu tirha ngopfu tanihi vukumeke bya eneji ya xidzedze xexo xa tiropiki.

Eka Hemisifiya ya Dzonga ndzhendzheleko wa moya eka xidzedze i wa ximahlweni naswona mapapa ya tumbuluka hi swihlawulekisi swa tibende ta swipayirali leswi fambaka hi ndlela ya ximahlweni na moya lowu nga eka xidzedze. Tibende leti ta swipayirali ta mapapa ti na mapapa ya timbvumi na "Cumulonimbus" ntsena lawa ya nga fikelelaka ku fika eka vulehi bya 12 km naswona ya nga angarhela mpfhuka wo hingakanya

wo fika eka 700 km. Xidzedze xa tiropiki xi hanya kwolomu ka 9 wa masiku, kambe eka swiyimo swo nyanya xi nga heta 3 ku fika eka 4 wa mavhiki.

Swidzedze swa tiropiki swi tlhela swi va na swihlawulekisi swin'wana. Exikarhi ka xidzedze _moya wu omile naswona wu chika ku suka ehenhla ku ya ehansi emisaveni. Leswi swi humelela eka ndhawu leyi ku nga hava mapapa na laha mimoya yi nga miyela, , ndhawu leyi yi vuriwa "eye" naswona yi anamile kwolomu ka 30 ku fika eka 50km . Loko eka "eye" ku miyerile, ndhawu leyi nga eka "eye " ya hisa. Laha mimoya ya swidzedze yi ba eka rivilo ra le xikarhi ka 120 na 200 km/h.

Xidzedze xa tiropiki xi na swihlawulekisi swo yisa emahlweni swa timpfula ta xiyimo xa le henhla leti nga vangaka minkhunkhulo/ndhambhi. Mimoya ya xidzedze yi tlhela yi endla leswaku magandlati ya tlakuka na ku ndlandlamuka ku fika eka 12 wa timitara leswi nga vangaka ku onhaka eka madoroba ya le ribuweni..

Loko xidzedze xa tiropiki xi fambela emisaveni, xa tsemeka ku suka eka vukumeke bya xona bya eneji naswona nkhuhlano wukulukumba lowu mafambelo ya moya ya wu tokotaka wu vangwiwa hi mpimo wa xidzedze lowu yaka ehansi ku kondza endzhaku wu nyamalala wu nga ha vonaki.

Lembe rin'wana na rin'wana nxaxamelo wa mavito ya ri hi nxaxamelo wa alifabete wa endlwa ku sukela laha swidzedze swi vuriwaka tanihi loko swi humelela. Ekusunguleni a ku tirhisiwa mavito ya vavasati ntsena, kambe masiku lawa mavito ya vavanuna na wona ya tirhisiwa. Xidzedze lexi vangeke havhoko ngopfu-ngopfu eKwazulu- Natal, a ku ri xidzedze xa Domoina lexi vangeke ku onhaka loku hangalakeke hi Sunguti 1984.

4. Ndhambhi

Ndhambhi yi humelela loko mati ya khapa eka tindlela ta wona ta ntolovelo to fana na swinambyana na mphomiso wa mati ya bubutsa. Yi nga humelela na mikarhi yo yisa emahlweni/yo leha ya mpfula, leyi nga na manelo ya xiyimo xa le henhla yo yisa emahlweni kumbe eka bubutsa ra ndhambhi ya xihatla leri yelanaka na mabubutsa yo nyanya.

Ku tivonela eka ndhambhi

- Loko swi koteka tshama endlwini na ku va u kumeka u nga ri epatwini
- Yingisela switsundzuxo swo hlawuleka eka swiyanimoya na ti TV.
- Papalata ku tsemakanya milambu na swinambyana leswi ndlandlamukeke laha mati ya nga ehenhla ka matsolo ya wena.
- Yana erivaleni ra le henhla laha nkukhulo wu nga kona.
- Loko u khomekile emovheni, wu tshiki kutani u khandziya ehenhla.
- Eka miako, yisa swilo swa nkoka eka ndhawu leyi hlayisekeke ehenhla ka xiyenge lexi nkukhulo wu nga taka wu nga fiki.

Ku ringana tsevu wa tiinci ta mati ya ndhambhi lawa ya fambaka hi xihatla ya nga ku wisa, naswona vuenti bya tifti timbirhi ti nga papamarisa movha wa wena! U NGA ringeti ku famba, khida, kumbe ku chayela ematini yalawo. YIMA! Jika u tlhelela endzhaku kutani u teka ndlela yin'wana.

- Tima gezi eka xiyenge xa mphakelo eka muako.
- Eka tindhawu ta le makaya sirhelela/rhurhisa swifuwana u swi yisa endhawini leyi hlayisekeke erivaleni ra le henhla.
- Rhurha ekaya ra wena hi xihatla loko ku rhurhisiwa swi bumabumeriwa, mfikelelo wu nga se tsemiwa hi mati ya ndhambhi.
- U NGA chayeli ematini laya nga tata patu. A wu swi tivi leswaku ya entile ku fika kwihi kumbe loko patu ri khukhuriwile.
- Loko movha wu yima, wu tshiki hi xihatla u lava rivala ra le henhla.
- Tivoneli ngopfu-ngopfu na vusiku laha swi tikaka ku vona tinghozi ta ndhambhi.

5. Mimoya yo tika

Gale force yi tala ku humelela eka swifundza swa le ribuwini, kambe yi tlhela yi humelela hi nkarhi wa tilo hi tinxaka to hambanahambana. Mimoya leyi yi tshuka yi humelela hi xihatla naswona yi nga onha swinene, ngopfu-ngopfu loko yi vangiswa hi swidzedze.

Ku tivonela eka mimoya yo tika

- Tshama endlwini laha swi kotekaka kule na mafasitere laya pfulekaka loko ku ri na mimoya yo tika
- Yingisela switsundzuxo swa swiyanimoya na TV.
- Loko u famba hi movha, tivoneli eka mimoya yo tshuka yi tsemakanya hi xihatla, ngopfu-ngopfu exikarhi ka miako.

Mimirhi ya "Exotic" yi tsuvuriwa hi ku olova hi mimoya ya matimba, ngopfu-ngopfu endzhaku ka timpfula ta nkarhi wo leha. Byala mirhi ya xintu exifundzeni xa wena.

- Tivoleli eka ku va mirhi yi wa kumbe tilayini ta gezi na makhukhuri laya fambaka.
- Swikwekwetsu leswitsongo swi fanele swi va ekule na lwandle na ku lava vutumbelo bya hlaluko, nomo wa nambu kumbe misongo leyi sirheleriweke..

6. Xirhami na gamboko

Moya wa xirhami xa xiyimo xa le henhla, ku wa ka gamboko, mpfula leyi gwitsileke, na mimoya yo titimela hinkwaswo swi vanga ti nghozi eka lava nga marendzweni kumbe ku ringeta ku ya ehandle naswona munhu u fanele a ambala ku ya hi leswi maxelo ya nga xiswona.

Ku tivonela

- Tshama endlwini loko swi koteka
- Yingisela switsundzuxo swa swiyanimoya na TV.
- Loko u ya ehandle ambala swiambalo swo kufumela
- Loko ku titimela swinene, phutsela nomu wa

wena ku sirhelela mahahu ya wena eka moya wo titimela.

- U nga nwi byalwa, nwana swakunwa leswi nga na khafeyini kumbe u dzaha loko u ri ehandle exirhamini. Hinkwayo migingiriko leyi yi hlohletela mahiselo ya le hansu ya miri na ku oma hi gwitsi.
- Sirhelela swifuwo leswitsongo eka xirhami emadladleni.

Ku chayela laha ku nga na tiayisi

Xitsundzuxo xo antswa xo chayela eka maxelo yo biha ya vuxika

wena.

- Birika kahle ku papalata ku rheta. Loko mavhilwa ya wena ya

khiya, vevukisa tibiriki.

- Lumeka mavoni ya wena leswaku vachayeri lavan'wana va ta kota ku ku vona.
- Mavoni ya wena na mafasitere a swi tshami swi basile.
- Tirhisa tigere ta le hansi ku endlela ku tshama u ri endleleni, ngopfu-ngopfu eswitsungeni.
- Vana na vukheta etibuloheni, mitsemakanyo na mapatu lama nga fambiweku hi xitalo, lawa ya nga ta tiya/gwitsila ku sungula. Hambiloko ku ri eka mimoya ya le henhla ka ku gwitsila, loko swiyimo swi tsakama, u nga hlangana na ayisi eka tindhawu ta mindhuti kumbe eka mapatu yo fana na tibuloho.
- U nga ehleketeleli leswaku mohva wa wena wu nga kota ku tirha eka swiyimo hinkwaswo. Hambi ku ri movha wa mavhilwa ya mune na mimovha ya mavhilwa ya le mahlweni yi nga hlangana na nghozi emapatwini ya ayisi.

7. Nkunghwa wa khuri

Nkunghwa wa khuri wu nga hunguta ku vona hi xiyimo xa le henhla leswi vangaka mikavanyeto eka thirafiki na tinghozi.

Nkunghwa na mavoni swi nga vanga ku vona swifaniso swa vuxisi leswi vangaka tinghozi. Tidyondzo ti kombisa leswaku vanhu va kokiwa rinoko hi mavoni yo vangama laya yisaka eka tinghozi. Se papalata ku tirhisa mavoni ya xiyimo xa khombo handle ka loko swi laveka.

Ku tivonela

- Huma epatwini loko swi koteka
- Yingisela switsundzuxo swa swiyanimoya na TV
- Loko u chayela laha ku nga na nkunghwa, hunguta rivilo ra wena kutani u lumeka mavoni ya wena. KU NGA RI layo vangama swinene.
- Vona leswaku u kota ku voniwa
- U nga yimi exikarhi ka patu
- Tirhisa makumu ya ximatsi ya patu tanihi xiletelo ku nga ri layini ya le xikarhi, ku papalata ku tlumabana na thirafiki leyi taka kumbe u hlanganisiwa nhloko hi mavoni ya vona.
- Tshama u tirhisa hitara leyi susaka ayisi kumbe gwitsi na tiwayipara eka swiyimo swa nkunghwa ku endlela leswaku mafasitere ya vonikela.
- Tshama u veke tihlo eka mitara ya wena ya rivilo kutani u hlayisa rivilo ra le hansi leri tshamaka ndhawu yin'we.
- Tsundzuka leswaku vachayeri van'wana a va voni kahle swa le mpfukukeni naswona nkunghwa wu nga siya tindlela ta patu ti karhi ti rheta.
- Kombisa swikoweto ka ha ri nkarhi wa kahle, naswona loko u tirhisa tibiriki ta wena, u nga ti pyanyi swinene.

8. Ku pfumaleka ka ntshamiseko hi xiyimo xa le henhla no hisa

Xikombo xo pfumala ntshamiseko: Loko mahiselo na vuvidzidzi swi ri ehenhla hi nkarhi wun'we, vuswikoti bya vanhu byo horisa mimiri ya vona hikwalaho ka ku huma nyuku bya hunguteka. Leswi ku nga va ku chavisa ka xiviri.

Mahiselo emovheni ya nga va ku hundza 10 wa tidigiri ehenhla ku hundza ehandle. U nga siyi swifuwana kumbe vana emimovheni, ngopfu-ngopfu loko ku hisa ngopfu.

Ku tivonela

- Tshama endlwini ekamareni leri titimelaka kusuhi na fene loko swi koteka
- Vanhu lavakulu na lava nga tiyangiku va fanele ku tibasopa hi xitalo
- Yingisela switsundzuxo swa swiyanimoya na TV.
- Herisa migingiriko ya le handle loko swi koteka
- Papalata ku tlanga mitlangu
- Ambala swiambalo swo vonikela swo vevuka
- Nwana swihalaki swo tala, KU NGA RI xihoko, tanihi loko xihoko xi yisa emahlweni xi endla leswaku miri wu nga vi na mati

9. Swiyimo swo hangalasa mindzilo leyi tsutsumaka

Hambiloko ku ri na minkarhi yo leha ya mpfula yitsongo kumbe ku ri hava mpfula leswi landzeriwaka hi mimoya yo kufumela yo oma, mindzilo ya nhova yi nga nghenelela naswona yi nga hangalaka hi xihatla.

Mindzilo ya nhova yi humelela hi xitalo hi vuxika eka xiphemu xa hina .

Mimoya i switshiveri swa mindzilo ya nhova.

Loko xitsundzuxo xi humesiwile hi Vukorhokeri bya Maxelo ya Afrika Dzonga, a swi le nawini ku endla mindzilo ya le handle.

Ku tivonela

- Yingisela switsundzuxo swa xiyanimoya na TV
- Mi nga tshiveli ndzilo endhawini leyi pfulekeke
- Mi nga cukumeti tisigarete hi mafasitere ya mimovha kumbe enhoveni leyi pfulekeke
- Mi nga cukumeti mabodlela enhoveni tanihi loko ya nga ta sungula ndzilo.
- Mangala mindzilo yihi na yihi hi xihatla

Weather lines: 083 123 0500

SMS Service: *120*555#

Website: www.weathersa.co.za

Mobile Web: www.weathersa.co.za/m

Follow us on Twitter: @SAWeatherServic

South African
Weather Service

ISO 9001 Certified Organisation

